

ੴ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

49

ਪਰਮ ਤਾਂ ਮਜ਼ਹਬ

ਭਾਗ - 4

‘ਖੜੀ’

ਪਰਮ ਜਾਂ ਮਜ਼ਹਬ

ਭਾਗ-4

ਪਹਿਲੈ ਪਹੈਂ ਰੈਣਿ ਕੈ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ ਹੁਕਮਿ ਪਇਆ ਗਰਭਾਸਿ ॥
ਉਰਧ ਤਪੁ ਅੰਤਰਿ ਕਰੇ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ ਖਸਮ ਸੇਤੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥
ਖਸਮ ਸੇਤੀ ਅਰਦਾਸਿ ਵਖਾਣੈ ਉਰਧ ਧਿਆਨ ਲਿਵ ਲਾਗਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੪)

ਮਾਤ ਗਰਭ ਮਹਿ ਆਪਨ ਸਿਮਰਨੁ ਦੇ ਤਹ ਤੁਮ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੧੩)

ਉਪਰਲੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ — ‘ਜੀਵ’, ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ‘ਕੁਹੱਬੜੇ
ਬਾਉ’ ਉਲਟਾ ਲਟਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰਦਿਆਂ,
ਆਪਣੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅੰਗੇ ਅਣਜਾਣੇ, ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ
ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਜੀਵ’ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲਿਵਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ
ਗਰਭ ਦੀ ਅਗਨੀ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਜੀਵ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ‘ਲਿਵ’
ਟੁੱਟ ਜਾਣ ਕਾਰਨ, ਉਸ ਉਤੇ ਇਸ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੀਆਂ ਮਲੀਨ ਕਿਰਨਾਂ ਅਤੇ
‘ਵਾਤਾਵਰਨ’ (worldly environment) ਦਾ ਅਸਰ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮਾਇਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਅਸਰ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਹ ਹੋਰ
ਭੀ ਸਿਆਣਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ‘ਹਉਮੈ’ ਭੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੁੰਦੀ
ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ —

“ਲਿਵ ਛੁੜਕੀ ਲਗੀ ਤਿਸਨਾ ਮਾਇਆ ਅਮਰੁ ਵਰਤਾਇਆ ॥
ਏਹ ਮਾਇਆ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਵਿਸਰੈ ਮੌਹੁ ਉਪਜੈ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਲਾਇਆ ॥”

(ਪੰਨਾ-੯੨੧)

ਦੂਜੈ ਪਹੈਂ ਰੈਣਿ ਕੈ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ ਵਿਸਰਿ ਗਇਆ ਧਿਆਨੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੫)

“ਜੋਨਿ ਛਾਡਿ ਜਉ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਓ ॥

ਲਾਗਤ ਪਵਨ ਖਸਮੁ ਬਿਸਰਾਇਓ ॥”

(ਪੰਨਾ-੩੩੨)

ਇਸ ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜੀ ‘ਮੈਂ-ਮੇਰੀ’ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ
‘ਜੀਵ’, ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਗਲਤਾਨ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ - ਤਿਉਂ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਂ ਅੰਤਰ-
ਆਤਮੇ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ‘ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਰੀ’ ਦੀ ਖਿੱਚ, ਘਟਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ

ਕੇਂਦਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਅਤੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ-ਲਿਖੇ ਹੁਕਮ-ਰੂਪੀ ਧਰਮ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣੇ ਹੋ ਕੇ 'ਰੱਬੀਅਤ' ਤੋਂ ਬੋਖੁ ਅਤੇ ਮੁਨਕਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਏਥੇ ਇਕ ਹੋਰ ਨੁਕਤਾ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕਿ ਜੋ ਵੀ 'ਜੀਵ' ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ, ਦੇਸ਼ ਯਾਂ ਨਸਲ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਲਿਵ' ਦਾ ਅਟੁੱਟ-ਰਸ ਮਾਣ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਅਨੁਭਵ' ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬੱਚੇ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ, 'ਬੀਜ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਲਿਵ' ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਬੱਚੇ ਦੇ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਚਿੱਹਰੇ ਅਤੇ ਮਾਸਮੀਅਤ ਭਰੇ ਸੁਭਾਵ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੱਚੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਪਿਆਰੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਬੱਚਾ ਭੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ (respond) ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਉਸ ਵੱਲ ਤੱਕੇ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਉਹ ਭੀ ਮੁਸਕਰਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਅਨੁਸਾਰ, ਹਰ ਇਕ ਬੱਚੇ ਦਾ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਅਲੱਗ ਸੁਭਾਉ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਤਾਂ 'ਬਾਬਾ-ਬੁਢਾ' ਜੀ ਵਾਂਗੂ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਵੀ ਆਤਮਿਕ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਭੱਟ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ—

"ਤੈ ਜਨਮਤ ਗੁਰਮਤਿ ਬ੍ਰਹਮ ਪਛਾਣਿਓ ॥" (ਪੰਨਾ-੧੪੦੨)

ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚਾ ਰੱਬ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਜੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਠੀਕ ਆਤਮਿਕ ਮਾਹੌਲ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਚ ਇਹ ਇਲਾਹੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਗਵਾਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ 'ਆਤਮਿਕ ਮਾਹੌਲ' ਰੂਪੀ 'ਵਤਰ-ਧਰਤੀ' ਮਿਲ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੀ ਹੋਈ "ਬੀਜ" ਰੂਪ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਲਿਵ', ਛੇਤੀ ਹੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ 'ਪੜ੍ਹ-ਪ੍ਰੇਮ' ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੁਲਤ ਕਰਕੇ, ਮਾਇਕੀ ਭਵਸਾਗਰ ਦੇ ਵਿਕਾਰੀ ਝੱਖੜਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੋਈ 'ਪਰਮ-ਪਦੁ' ਰੂਪੀ ਫਲ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਧਰੂ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ, ਭਗਤ-ਫਰੀਦ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ-ਕਿਸ਼ਨ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, 'ਨਾਮ ਜਪਣ' ਦੀ ਪੇਰਨਾ ਧਰੂ-ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਤੋਂ ਲੈਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਰਾਮ ਜਪਉ ਜੀਅ ਐਸੇ ਐਸੇ ॥

ਪੂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜਪਿਓ ਹਰਿ ਜੈਸੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੩੨)

ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਦਾ ਮਨ ਮਾਇਕੀ ਫੁਰਨਿਆਂ ਅਤੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਨਮ ਵੇਲੇ ਬੱਚਾ ਨੰਗਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਭੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ, ਜਨਮ ਅਤੇ ਮਰਨ ਵੇਲੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੀਵ ਦਾ, ਅੰਤ੍ਰੀਵ

‘ਪ੍ਰੇਮ-ਲਿਵ’ ਰੂਪੀ ਇਕੋ-ਇਕ ‘ਧਰਮ’ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ, ਕੋਈ ਬਾਹਰਲਾ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਨਾ ਮਰਜਾਦੁ ਆਇਆ ਕਲਿ ਭੀਤਰਿ ਬਾਹੁੜਿ ਜਾਸੀ ਨਾਗਾ ॥ (ਪੰ-੨੪)

ਇਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਵਾਰੀ ਵੀ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਵਾਰ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ‘ਪ੍ਰੇਮ-ਲਿਵ’ ਯਾ ‘ਪ੍ਰੇਮ-ਸ੍ਰੇਪਨਾ’ ਦਾ ਤਾਜ਼ਾ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਕੇ ਭੈਜਦਾ ਹੈ, ਤਾਂਕਿ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ‘ਆਪੇ’, ਅਤੇ ਸਹੀ-ਧਰਮ ਯਾ ‘ਪ੍ਰੇਮ-ਮਾਰਗੁ’ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰ ਸਕੇ।

ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਇਹ ਇਲਾਹੀ ‘ਪ੍ਰੀਤ ਡੋਗੀ’ ਦੀ ਖਿੱਚ ਪੁਰੋਂ ਹੀ ਜੀਵ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ‘ਨਾਲ-ਲਿਖੀ’ ਹੋਣ ਕਰਕੇ—

ਅਤਿ-ਸੁਖਮ

ਅੱਟਲ

ਅਦਿਸ਼ਟ

ਗੁੱਝੀ

ਅਪਹੁੰਚ

ਅਰਾਮ

ਅਗੋਚਰ

ਗੈਬੀ ‘ਖਿੱਚ’, ਜੀਵ ਦੇ ਪੁਰ-ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਛੂੰਘੀ, ਛੁਪੀ ਤੇ ਦਬੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਜਦ ਜੀਵ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਆਪੂੰ ਸਹੇਡੇ ਦੁੱਖਾਂ, ਕਲੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪਰੋਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਤੈਂ ਚਤੁਰਾਈ ਦੁਆਰਾ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਤਕੜੇ ਅਫਸਰਾਂ, ਵਜੀਰਾਂ, ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੀ ਓਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸਾਧ, ਸੰਤ, ਪੀਰ, ਫਕੀਰ, ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਲੜ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ‘ਮੰਨਤ’ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇੱਕ ਸਾਧ ਯਾ ਦੇਵਤੇ ਕੋਲੋਂ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖਾਂ ਕਲੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਯਾ ਆਪਣੀਆਂ ਵਧਾਈਆਂ ਗਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ, ‘ਜੀਵ’ ਦਰ ਦਰ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਕਲੋਸ਼ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਅਥਾਹ ਤਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁਝਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਜੀਵ’ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ‘ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ’ ਹਸਤੀ ਦੀ ਓਟ ਲੈਣ ਦਾ ਖਿਆਲ, ਯਕੀਨ, ਉਦਮ ਹੀ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ, ਪੁਰੋਂ, ‘ਨਾਲ ਲਿਖੀ’ ‘ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਗੀ’ ਦੀ ਦਬੀ ਹੋਈ, ਗੈਬੀ ਖਿੱਚ ਦਾ, ਝਾਊਲਾ ਜਿਹਾ ਅਕਸ ਯਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁਖ ਦੀ 'ਆਸੀਮ ਸੋਚਣ ਸ਼ਕਤੀ', ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਜੀਵ ਨੂੰ, ਕਿਸੀ ਅਨੰਤ-
ਸ਼ਕਤੀ ਵੱਲ, ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਇਸ ਗੁੱਝੀ ਅਤਿ ਸੂਖਮ 'ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਰੀ' ਦੀ 'ਖਿੱਚ' ਯਾ
'ਅਕਿਰਖਣ-ਸ਼ਕਤੀ' ਦੁਆਰਾ ਕਾਇਨਾਤ ਦਾ ਜੱਗਾ-ਜੱਗਾ—

ਅਭੋਲ

ਗੁਪਤੀ

ਅਣਜਾਣੇ

ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ

ਸਦੀਵੀ

ਅਭੁੱਲ

ਅਟੱਲ

ਅਮਿਟ

'ਸਹਿਜ ਚਾਲ' ਵਿਚ ਉਸ ਕੇਂਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੱਲ, 'ਖਿੱਚੀਂਦਾ' ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ
ਇਲਾਹੀ 'ਖਿੱਚ' ਦੀ 'ਰਵਾਨਗੀ' ਨੂੰ ਹੀ, 'ਨਾਲ-ਲਿਖਿਆ' ਇਲਾਹੀ 'ਪਰਮੁ' ਕਿਹਾ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ — ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਬਤ 84 ਲਖ ਜੂਨਾਂ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਨੂੰ ਭੀ
ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ —

ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪਾਣੀ — 'ਭਾਡ਼' ਬਣ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਸੋਮੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ, ਹੁਕਮ
ਅੰਦਰ ਉਡਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਭਾਡ਼' ਤੋਂ —

ਬੱਦਲ

ਮੀਂਹ

ਬਰਡ

ਪਾਣੀ

ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਧਾਰਦਾ ਹੋਇਆ —

ਕੂਲ੍ਹਾਂ

ਨਾਲਿਆਂ

ਨਦੀਆਂ

ਦਰਿਆਵਾਂ

ਵਿਚ ਦੀ ਵਹਿੰਦਾ, ਉਚਾਣਾਂ, ਨਿਵਾਣਾਂ ਟਪਦਾ, ਕਿਸੇ ਸਹਜ-ਚਾਲ ਦੇ
ਵੇਗ ਵਿਚ, ਅਕਿਰਖਣ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਖਿੱਚ ਨਾਲ, ਅਭੋਲ ਅਤੇ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ,
ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ-ਰੁੜ੍ਹਦਾ ਹੋਇਆ, ਆਪਣੇ 'ਸ਼ਹੁ-ਸਾਗਰ' ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸਮਾ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਕਈ ਵਾਗੀ ‘ਪਾਣੀ’ ਟੋਇਆਂ, ਟੋਭਿਆਂ, ਛੱਪੜਾਂ, ਤਲਾਬਾਂ, ਸਰੋਵਰਾਂ ਵਿਚ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ ‘ਗੰਧਲਾ’ (pollute) ਭੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਗੰਦਾ ਪਾਣੀ, ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਭਾਫ ਬਣ ਕੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਕੇ ਕਈ ਸ਼ਕਲਾਂ ਯਾ ਰੂਪ ਧਾਰਦਾ ਹੋਇਆ — ਕਿਸੇ ਅਕਿਰਖਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੌਮੇ ‘ਸਮੁੰਦਰ’ ਵਿਚ ਜਾ ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਨੇਂ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਜੀਵ’ ਭੀ — ਉਸੇ ਇਲਾਹੀ ਅਕਿਰਖਣ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਅਨੇਕਾਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਤਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ।

‘ਇਨਸਾਨੀ’ ਜੂਨ ਵਿਚ, ‘ਜੀਵ’ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਤੀਖਣ-ਬੁਧੀ ਦੀ ਗਲਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਹੋਰ ਭੀ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ‘ਸੌਮੇ’ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਰ, ਭੁੱਲੇ ਹੋਇਆਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ, ਮੁੜ ਆਪਣੀ ‘ਮੰਜ਼ਿਲ’ ਅਕਾਲ ‘ਪੁਰਖ’ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਨ ਲਈ, ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ, ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ, ਪੈਗੰਬਰ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਸੰਤ, ਭਗਤ ਪਠਾਏ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ, ‘ਜੀਵ’ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਦੰਬੀ ਹੋਈ ਗੁੱਝੀ ਆਤਮਿਕ-‘ਖਿੱਚ’ ਯਾ ਇਲਾਹੀ ‘ਧਰਮੁ’ ਦੀ ਬਾਬਤ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਭੁਲੇ ਭਟਕਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਸੌਮੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੱਲ ਤੋਂਰਿਆ।

ਇਹ ਅੰਤਰਗਤ ‘ਆਤਮਿਕ-ਧਰਮੁ’ ਤਾਂ ਇਕੋ-ਇਕ, ਅੱਟਲ ਹੈ। ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸੇ ਆਤਮਿਕ ‘ਧਰਮੁ’ ਯਾ ਇਲਾਹੀ ‘ਖਿੱਚ’ ਨੂੰ, ਕਈਆਂ ਰੂਪਾਂ-ਰੰਗਾਂ, ਰੇਖਾਂ-ਭੇਖਾਂ, ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਵਕਤ ਦੀ ਜਨਤਾ ਸਹਿਜੇ ਹੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਕਮਾ ਸਕੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਈਆਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਅਨੇਕਾਂ ‘ਧਰਮ’ ਯਾ ਮਜ਼ਹਬ ਪ੍ਰਚਾਰਤ ਹੋਏ। ਗਹੁ ਕਰਕੇ ਘੋਖਿਆ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਾਗਿਆਂ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ‘ਅੰਤ੍ਰੀਵ-ਭਾਵਨਾ’ ਯਾ ‘ਮੰਤਵ’ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚ, ਇਕੋ-ਇਕ, ਗੁੱਝੀ ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਰੀ ਹੀ ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਏਹੋ, ਗੁੱਝੀ ‘ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਰੀ’ ਦੀ ‘ਖਿੱਚ’ ਹੀ, ਅਨੇਕਾਂ ‘ਮਜ਼ਹਬਾਂ’ ਦੇ ‘ਨਾਵਾਂ’ ਅਤੇ ‘ਭੇਖਾਂ’ ਹੇਠ, ਗੋਬੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪਰਵਿਰਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਏਕਮੂਰਤਿ ਅਨੇਕ ਦਰਸਨ ਕੀਨ ਰੂਪ ਅਨੇਕ ॥...

ਲੋਕ ਚਉਦਹੇ ਕੇ ਬਿਖੈ ਜਗ ਜਾਪਹੀ ਜਿਹ ਜਾਪ ॥ (ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ ਪਾ: ੧੦)

ਸਰਬੰ ਕਰਮੁ ॥ ਸਰਬੰ ਧਰਮੁ ॥

ਸਰਬੰ ਜੁਗਤਾ ॥ ਸਰਬੰ ਮੁਕਤਾ ॥

(ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ ਪਾ: ੧੦)

ਛਿਆ ਘਰ ਛਿਆ ਗੁਰ ਛਿਆ ਉਪਦੇਸ ॥

ਗੁਰ ਗੁਰੁ ਏਕੋ ਵੇਸ ਅਨੇਕ ॥੧॥.....

ਸੂਰਜੁ ਏਕੇ ਰੁਤਿ ਅਨੇਕ ॥
 ਨਾਨਕ ਕਰਤੇ ਕੇ ਕੇਤੇ ਵੇਸ ॥
 ਕੋਊ ਭਇਓ ਮੁੰਡੀਆ ਸੰਨਿਆਸੀ ਕੋਊ ਜੋਗੀ ਭਇਓ
 ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਕੋਊ ਜਤੀਅਨੁ ਮਾਨਬੇ ।
 ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕੋਊ ਰਾਫਜੀ ਇਮਾਮ ਸ਼ਾਫੀ
 ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਚਾਨਬੋ ।
 ਕਰਤਾ ਕਰੀਮ ਸੋਈ ਰਾਜਕ ਰਹੀਮ ਓਈ
 ਦੂਸਰੋ ਨ ਭੇਦ ਕੋਈ ਭੂਲ ਭ੍ਰਮ ਮਾਨਬੋ ।
 ਏਕ ਹੀ ਕੀ ਸੇਵ ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਗੁਰਦੇਵ ਏਕ
 ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਬੈ ਏਕੈ ਜੋਤ ਜਾਨਬੋ ॥੧੫॥੧੫॥
 ਦੇਹਰਾ ਮਸੀਤ ਸੋਈ ਪੁਜਾ ਅੰ ਨਿਵਾਜ ਓਈ
 ਮਾਨਸ ਸਬੈ ਏਕ ਪੈ ਅਨੇਕ ਕੋ ਭ੍ਰਮਾਉ ਹੈ ।
 ਦੇਵਤਾ ਅਦੇਵ ਜੱਛ ਗੰਪ੍ਰਥ ਤੁਰਕ ਹਿੰਦੂ
 ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਦੇਸਨ ਕੇ ਭੇਸ ਕੋ ਪ੍ਰਭਾਉ ਹੈ।
 ਏਕੈ ਨੈਨ ਏਕੈ ਕਾਨ ਏਕੈ ਦੇਹ ਏਕੈ ਬਾਨ
 ਖਾਕ ਬਾਦ ਆਤਸ ਅੰ ਆਬ ਕੋ ਰਲਾਉ ਹੈ।
 ਅਲਹ ਅਭੇਖ ਸੋਈ ਪੁਰਾਨ ਅੰ ਕੁਰਾਨ ਓਈ
 ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਬੈ ਏਕ ਹੀ ਬਨਾਉ ਹੈ ॥੧੬॥੧੬॥ (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਪਾ: ੧੦)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਧਰਮਾਂ, ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮੁਢਲਾ ‘ਧਰਮ-ਧੁਜਾ’ ਜਾ ਬੀਜ-ਰੂਪ ‘ਕਣ’ ਇਕੋ-ਇਕ ਇਲਾਹੀ ‘ਹੁਕਮ-ਰੂਪੀ’ ਆਤਮਿਕ-‘ਧਰਮੁ’ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਗੁਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧੁਰੋਂ ਨਾਲ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰੋਂ ਕੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਭੇਖ ਧਾਰ ਲਈਏ ਪਰ ਹਰ ਇਕ ਬਾਹਰਲੇ ਧਰਮ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਤ੍ਰ ਗਤ, ਇਕੋ-ਇਕ, ‘ਇਲਾਹੀ ਧਰਮੁ’ ਦੀ ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਗੈਂਡੀ ‘ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਰੀ’ ਦੀ ਗੁਝੀ ਤਾਰ ‘ਰਵਾਂ’ ਹੈ।

ਇਹ ਆਤਮਿਕ ‘ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਰੀ’ ਦੀ ਤਾਰ, ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਇਲਾਹੀ ‘ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ’ ਅਤੇ ਅਰਸੀ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੀ ਲਰਜ਼ਿਸ਼ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੀ ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਠੁੱਲੀ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਪਕੜ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ‘ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ’ ਦੀਆਂ ਅਰਸੀ ਲੈਹਗਾਂ, ਝਰਨਾਟਾਂ ਅਤੇ ਲਰਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ, ਕੋਈ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਇਆ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਾ ਹੀ, ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਬੁਝ, ਸੀਝ, ਪਹਿਚਾਣ ਅਤੇ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ‘ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਰੀ’ ਦੀ ‘ਸਹਜ-ਚਾਲ’

ਵਿਚ, ਆਪਣੇ 'ਆਪੇ' ਨੂੰ 'ਸੁਰ' ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਖੇ 'ਇਲਾਹੀ ਧਰਮ' ਨੂੰ ਕਮਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੀਮਤ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੀਆਂ 84 ਲਖ ਜੂਨਾਂ ਤਾਂ ਅਭੋਲ ਅਤੇ ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ, ਆਪੇ-ਆਪਣੇ ਨਾਲ-ਲਿਖੇ ਇਲਾਹੀ 'ਧਰਮ' ਨੂੰ, ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ, ਆਪਣੀ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਭੀ — ਆਪਣੇ 'ਨਾਲ-ਲਿਖੇ' ਇਲਾਹੀ 'ਗੁਪਤ-ਧਰਮ' ਨੂੰ, ਸਮਝਣ, ਬੁੱਝਣ, ਜਾਨਣ ਤੋਂ 'ਅਸਮਰਥ' ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ, 'ਹਉਮੈ' ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਕੇਂਦਰ 'ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ' ਨੂੰ 'ਭੁੱਲ' ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ 'ਭੁੱਲ' ਦੇ ਕਾਰਨ-ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੇ-ਅੰਦਰਲੇ 'ਹੁਕਮ-ਰੂਪੀ' 'ਧਰਮ' ਤੋਂ ਅਸ਼ਰਧਕ ਅਤੇ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 'ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ' ਤੋਂ 'ਬੇਸੁਰਾ' ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨੀ ਦੀ 'ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਰੀ' ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ 'ਬਾਹਰਮੁਖੀ' ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ, 'ਠੁਲੀ-ਮਾਦੀ' ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਭੀ ਮੌਟੀ ਅਤੇ 'ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ-ਬਿਰਤੀ' ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਹੋਰ ਕਿਸੇ

ਉਚੇਰੇ
ਸੁਖਮ
ਕੋਮਲ
ਗੁਪਤ
ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ

ਆਤਮਿਕ —

ਬਿਆਲ
ਵਲਵਲੇ
ਭਾਵਨਾ
ਸ਼ਰਧਾ
ਪ੍ਰੇਮ-ਸੈਪਨਾ
ਮੂਲ
ਜੀਤ-ਸਰੂਪ
ਹੁਕਮ
ਸਬਦ
ਨਾਮ
ਇਲਾਹੀ ਧਰਮ ਨੂੰ

ਬੁੱਝਣ
ਸੀਝਣ

ਪਕੜਨ
ਵਿਚਾਰਨ
ਭੁਚਣ
ਅਨੁਭਵ

ਕਰਨ ਤੋਂ 'ਅਸਮਰਥ' ਹੈ।

ਜਦ, ਸਾਡਾ ਮਨ, 'ਮੌਹ-ਮਾਇਆ' ਨਾਲ, 'ਲੱਬ-ਪੱਥ' ਹੋ ਕੇ, ਕਾਲਾ ਸਿਆਹ ਯਾ 'ਮਨੂਰ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ 'ਨਾਲ ਲਿਖੇ' ਇਲਾਹੀ ਧਰਮੁ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨਜਾਣ ਤੇ 'ਬੇਮੁਖ' ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹੋ ਕੇ, ਮਾਇਕੀ ਅਉਗੁਣਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਨੇਕਾਂ ਭੈੜੇ ਕਰਮ ਅਤੇ ਪਾਪ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਦੇ ਹਾਂ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਏਹੋ ਜੇਹੋ 'ਮਨੂਰ ਮਨ' ਉਤੇ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰਲੇ 'ਧਰਮ-ਕਰਮ' ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਜੀਵ 'ਮਨਮੁਖ', 'ਸਾਕਤ' ਬਣ ਕੇ 'ਕਰਮ-ਬਧ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਮਾਂ ਦੇ ਵਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ —

ਫਰੀਦਾ ਕੁਕੋਦਿਆ ਚਾਂਗੋਦਿਆ ਮਤੀ ਦੇਦਿਆ ਨਿਤ ॥

ਜੋ ਸੈਤਾਨਿ ਵੰਘਾਇਆ ਸੇ ਕਿਤ ਫੇਰਹਿ ਚਿਤ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੨੮)

"ਮਨਮੁਖ ਲੋਕੁ ਸਮਝਾਈਐ ਕਦਹੁ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਇ ॥

ਮਨਮੁਖ ਰਲਾਇਆ ਨਾ ਰਲੈ ਪਇਐ ਕਿਰਤਿ ਫਿਰਾਇ ॥" (ਪੰਨਾ-੮੭)

"ਮਨਮੁਖ ਮਨੁ ਨ ਭਿਜਈ ਅਤਿ ਮੈਲੇ ਚਿਤਿ ਕਠੋਰ ॥

ਸਪੈ ਦੁਧੁ ਪੀਆਈਐ ਅੰਦਰਿ ਵਿਸੁ ਨਿਕੋਰ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੫੫)

"ਕਹਾ ਸੁਆਨ ਕਉ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸੁਨਾਏ ॥

ਕਹਾ ਸਾਕਤ ਪਹਿ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਏ ॥....

ਕਉਆ ਕਹਾ ਕਪੂਰ ਚਰਾਏ ॥

ਕਹ ਬਿਸੀਅਰ ਕਉ ਦੁਧੁ ਪੀਆਏ ॥....

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਲੈ ਲੈ ਨੀਮੁ ਸਿੰਚਾਈ ॥

ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਉਆ ਕੋ ਸਹਜੁ ਨ ਜਾਈ ॥" (ਪੰਨਾ-੪੮੧)

"ਆਖਣੁ ਸੁਨਣਾ ਪਉਣ ਕੀ ਬਾਣੀ ਇਹੁ ਮਨੁ ਰਤਾ ਮਾਇਆ ॥" (ਪੰਨਾ-੨੪)

ਉਪਰਲੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਬਾਹਰਲੀ ਮਾਇਕੀ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਨਾਲ, ਜੀਵ ਦਾ ਮਨ 'ਮਲੀਨ' ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਹੋਏ, ਨਾਲ-ਲਿਖੇ ਇਲਾਹੀ 'ਧਰਮੁ' ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ 'ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ' ਤੋਂ ਜੀਵ ਵਾਂਝਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਅਮੇਲਕ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

“ਸਗਲ ਜਨਮ ਭਰਮ ਹੀ ਭਰਮ ਖੋਇਓ ਨਹ ਅਸਥਿਰ ਮਤਿ ਪਾਈ ॥
ਬਿਖਿਆਸਕਤ ਰਹਿਓ ਨਿਸ ਬਾਸਰੁ ਨਹ ਛੂਟੀ ਅਧਮਾਈ ॥” (ਪੰਨਾ-੯੩੨)

“ਮਾਇਆ ਲਾਰੀ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੀ ॥” (ਪੰਨਾ-੨੫੦)

“ਮਿਲਿ ਮਾਇਆ ਸੁਰਤਿ ਗਵਾਈ ॥” (ਪੰਨਾ-੯੮੯)

ਉਪਰਲੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ, ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ —

ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਸੂਈਆਂ ਫਰਸ ਤੇ ਰਖੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ‘ਮਿਕਨਾਤੀਸ’ (magnet) ਫੇਰਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸੂਈ ਅਕਿਰਖਣ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਮਿਕਨਾਤੀਸ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਨਾਲ —

ਕੋਈ ਚਿੰਬੜ ਜਾਵੇਗੀ
ਕੋਈ ਲਮਕ ਪਵੇਗੀ
ਕੋਈ ਉਤਾਂਹਾਂ ਉਠ ਕੇ ਫਿਰ ਡਿਗ ਪਵੇਗੀ,
ਕੋਈ ਉਥੇ ਹੀ ਪਈ ਹਿਲੇਗੀ
ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਮੌਟੀ ਹਰਕਤ ਕਰੇਗੀ
ਕੋਈ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹਿਲੇਗੀ ।

‘ਮਿਕਨਾਤੀਸ’ ਤਾਂ ਇਕੋ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ‘ਅਕਿਰਖਣ-ਸ਼ਕਤੀ’ ਵੀ ਇਕਸਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਸੂਈਆਂ, ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ‘ਮੈਲ’ ਯਾ ‘ਜੰਗ’ (rust) ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ, ਮਿਕਨਾਤੀਸ ਦੀ ‘ਖਿੱਚ’ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਹੜੀ ਸੂਈ ‘ਜੰਗ’ ਨਾਲ ਲੱਥ ਪੱਥ ਹੋਈ ਹੈ — ਉਸ ਉਤੇ ਮਿਕਨਾਤੀਸ ਦੀ ਖਿੱਚ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸੂਈਆਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਗ੍ਰਹਿਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਕਨਾਤੀਸ ਤੋਂ ਵਧ-ਘਟ ਖਿੱਚ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

‘ਜੰਗ’ ਨਾਲ ‘ਮਨੂਰ’ ਹੋਈ ਸੂਈ—‘ਜੰਗ’ ਦਾ ‘ਸਰੂਪ’ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉਤੇ, ਮਿਕਨਾਤੀਸ ਦੀ ਅਕਿਰਖਣ ਸ਼ਕਤੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਮਨੂਰ’ ਹੋਈ ਸੂਈ, ਜੰਗ ਨਾਲ, ਆਪ ਭੀ ਖਾਪੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ‘ਕੁਸੰਗਤ’ ਨਾਲ ਹੋਰਨਾਂ ਸੂਈਆਂ ਨੂੰ ਭੀ, ਆਪਣੇ ‘ਜੰਗ’ ਨਾਲ, ਬੇਕਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

‘ਸੂਈਆਂ’ ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ਇਨਸਾਨਾਂ ਉਤੇ ਭੀ ‘ਹੂ-ਬ-ਹੂ’ ‘ਘਟਦਾ’ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਮਨ ਉਤੇ ਜਿਤਨੀ ਮਾਇਕੀ ‘ਮੈਲ’ ਦਾ ‘ਜੰਗ’ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਮਿਕਦਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ, ਅੰਤਰ-ਗਤਿ, ਇਲਾਹੀ ਬਰਕਤਾਂ ਅਤੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਮਨ ਮੈਲੈ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੯)

ਮੈਲੁ ਲਾਗੀ ਮਨਿ ਮੈਲਿਐ ਕਿਨੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੬੬)
ਜੇਤਾ ਮੋਹੁ ਪਰੀਤਿ ਸੁਆਦ ॥ ਸਭਾ ਕਾਲਖ ਦਾਗਾ ਦਾਗ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੬੨)
ਮਨੁ ਮੈਲਾ ਹੈ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੧)

ਜੀਵ, ਆਪਣੀ ਅੰਦਰਲੀ ਗੈਬੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੋਈ 'ਪਰਮ' ਯਾ 'ਮਜ਼ਹਬ'
ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਧਰਮ ਦੇ 'ਮੰਤਵ', 'ਭਾਵਨਾ' ਅਤੇ
'ਮੰਜ਼ਿਲ' ਦੀ ਬਾਬਤ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਉਕਾ ਹੀ ਕੋਈ
ਗਿਆਨ, ਸਮਝ ਜਾਂ ਨਿਸਚਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਭੀ —

ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ

ਸੁਣਿਆ-ਸੁਣਾਇਆ
ਪੜ੍ਹਿਆ-ਪੜ੍ਹਾਇਆ
ਸਮਝਿਆ-ਸਮਝਾਇਆ
ਉਤੋਂ-ਉਤੋਂ
ਅਧੂਰਾ
ਫੈਕਾ
ਅਪੂਰਨ

ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਖਿਆਲਾਂ, ਨਿਸ਼ਚਿਆਂ, ਕਰਮ-ਕਿਰਿਆ
ਆਦਿ ਦਾ, ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਮੱਤ ਭੇਦ, ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਅਤੇ ਟਕਰਾਓ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ
ਹੈ। ਹੋਰ ਜ਼ਰਾ ਛੂੰਘੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਦਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੇ
ਹਨ।

ਹਰ-ਇਕ ਮਨੁਖ ਨੂੰ, ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਤੋਂ, ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਰੰਗਤ ਵਾਲਾ ਅੰਤਹਕਰਣ
ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਜੀਵ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਨਿਸ਼ਚਿਆਂ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ (basic foundation)
ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿਛਲੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅੰਤਹਕਰਣ ਉੱਤੇ —

ਪੇਟ ਵਿਚ 'ਮਾਂ' ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਤੇ ਨਿਸਚਿਆਂ ਦਾ
ਘਰ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਦਾ
ਅਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਦਾ
ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ
ਸਕੂਲ ਕਾਲਜ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਦਾ
ਵਿਦਿਆ ਦਾ
ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ
ਸਭਿਆਤਾ ਦਾ
ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ
ਸਮੁੱਚੇ ਬਹੁਮੰਡ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦਾ

ਆਪਣੇ ਹੀ ਖਿਆਲਾਂ, ਸੋਚਾਂ, ਨਿਸਚਿਆਂ
ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ,
ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ 'ਅਸਰ' ਭੀ ਹਰ 'ਜੀਵ' ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ —

ਖਿਆਲਾਂ
ਨਿਸਚਿਆਂ
ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ
ਸਵਾ-ਭਾਵਨੀ
ਪਾਠ-ਪੂਜਾ
ਕਰਮ-ਕਿਰਿਆ
ਜਪ-ਤਪ
ਭਗਤੀ
ਦੈਵੀ-ਭਾਵਨਾ

ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਕੋ —

ਮਜ਼ਹਬ
ਗੁਰੂ
ਬਾਣੀ
ਕਰਮ-ਕਿਰਿਆ
ਭੇਖ

ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ, ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਦਾ 'ਧਰਮ' ਦੀ ਬਾਬਤ, ਖਿਆਲ, ਨਿਸਚਾ
ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ ਵੱਖਗੀ-ਵੱਖਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕੋ ਸਿਖ-ਘਰਾਣੇ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ —

ਇਕੋ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮੰਨਦਿਆਂ
ਇਕੋ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਦਿਆਂ
ਇਕੋ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ
ਇਕੋ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਂਦਿਆਂ
ਇਕੋ ਸੰਗਤ ਕਰਦਿਆਂ

ਭੀ, ਹਰ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਧਰਮ ਬਾਬਤ, ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਨਿਜੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਤੇ
ਨਿਸਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਤੇ ਉਠਦਾ ਹੈ।
ਕੋਈ ਸਵੇਰੇ ਉਠਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ।

ਕੋਈ ਨਿਤ-ਨੇਮ ਪੁਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਨਿਤ-ਨੇਮ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਭੀ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਸਿਰਫ਼ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਜੁਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ।

ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਦੇ ਭਾਵ-ਅਰਥ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਭਵੀ ਭਾਵ-ਅਰਥ ਖੋਜਦਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਸੁਧ-ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੀ 'ਸਿਮਰਨ' ਸਮਝੀ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ 'ਬੱਕਰੀ ਵਾਂਗ ਮੁੰਹ ਮਾਰਨਾ' ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਘਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਵਾਕ ਲੈਣ ਨੂੰ

ਹੀ ਪੂਰਨ 'ਸਿਖੀ' ਸਮਝੀ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਘੋਟ ਕੇ ਹੀ ਭਲਾ-ਭਲੇਰਾ ਬਣ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ 'ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ' ਹੀ 'ਸ਼ੁਗਲ' ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕੋਈ ਬਾਹਰਲੀ 'ਸੁਚ' ਉਤੇ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਉਪਰਲੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਆਮ ਇਨਸਾਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਕੇ-ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੀ ਸੋਚਣੀ, ਧਾਰਮਿਕ-ਨਿਸਚਿਆਂ, ਸ਼ਰਧਾਂ ਭਾਵਨੀ ਆਦਿ ਵਿਚ ਭੀ, ਬੜਾ ਅੰਤਰ ਹੈ।

ਇਹ ਅੰਤਰ —

ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅੰਤਹਕਰਨ
ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਵਾਤਾਵਰਨ ਅਤੇ
'ਸੰਗਤ'

ਦੀ 'ਰੰਗਤ' ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਮਾਇਕੀ ਫੈਲਾਉ ਤੇ ਖਿੰਡਾਉ, ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਮਰਕਜ਼ ਤੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਭੀ ਦੂਰ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਿੰਨਤਾ ਹੋਰ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ —
ਦਵੈਤ

ਦੂਜਾ ਭਾਉ
ਵਖਰੇਵਾਂ
ਭਿੰਨ ਭੇਦ
ਅਪਣੱਤ
ਖੁਦਗਰਜੀ
ਮੈ-ਮੇਰੀ
ਹਉਮੈ

ਸਭ ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨੀ ਸਿਆਣਪ ਤੇ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਪਲਦੇ ਹਨ।

ਇਹੁ ਮਨੁ ਜਲਿਆ ਦੂਜੈ ਦੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੨੬)

ਇਸ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਰਬੀ 'ਏਕਤਾ' ਵੱਲ ਮੁੜਨ ਲਈ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ

ਮਰਕਜ਼

ਅਸਲੇ

ਸਮੇ

ਮੁਲ
੧੯੮

ਵੱਲ ਰੁਖ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਮਨ ਦੇ —

ਖਿਆਲਾਂ

ਸਿਆਣਪਾਂ

ਨਿਸਚਿਆਂ

ਭਾਵਨਾਵਾਂ

ਰੁਚੀਆਂ

ਨੂੰ—

ਮਾਇਕੀ 'ਰੰਗਤ' ਵਾਲੇ ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਤੋਂ
ਇਲਾਹੀ 'ਏਕੇ' '੧੯੮' ਵੱਲ

ਪ੍ਰੇਰਨ

ਮੁੜਨ

ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ

ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ

ਧਿਆਉਣ

ਦੀ 'ਘਾਲਣਾ' ਨੂੰ ਹੀ 'ਧਰਮ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਬਿਰਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੁਖਮ 'ਕਿਰਨਾਂ' ਨੂੰ—ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਮੌਜ਼-ਮੌਜ਼ ਕੇ,
'ਇਕਾਗਰ-ਚਿਤ' ਹੋ ਕੇ, ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਵਸਦੀ ਜੀਉਂਦੀ
ਜਾਗਦੀ —

ਜੋਤ

ਜੀਵਨ-ਰੋ

ਪ੍ਰਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼

'ਸਬਦ'

‘ਹੁਕਮੁ’
‘ਨਾਮੁ’

ਨੂੰ

ਪਰਸਣਾ
ਛੋਹਣਾ
ਜਗਾਉਣਾ
ਬੁਝਣਾ
ਸੀਝਣਾ
ਪਹਿਚਾਨਣਾ
ਮਾਣਨਾ

ਹੀ, ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਅੰਤਰ-ਮੁਖੀ, ਇਕੋ-ਇਕ
‘ਆਤਮਿਕ ਧਰਮੁ’
ਹੈ।

ਜਦ ਤਕ ਇਨਸਾਨ —

‘ਨਾਲ-ਲਿਖੇ’ ‘ਆਤਮਿਕ ਧਰਮੁ’ ਅਥਵਾ ‘ਸਬਦੁ’ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ,
ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਰੀ ਦੀ ਤਾਰ ਵਿਚ ਪਰੋਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ,
ਇਲਾਹੀ ‘ਹੁਕਮ’ ਯਾ ‘ਜੀਵਨ-ਰੌੰ’ ਵਿਚ ‘ਸੁਰ’ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ,
ਤਦ ਤਾਈਂ ਇਹ —

ਦੂਜਾ ਭਾਉ
ਵਖਰਾਪਨ
ਬਿਨਤਾ
ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ ਭੁਲਾਵੇ
ਹਉਮੈ

ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਹੋਏ ਭਿਆਨਕ ਅਉਗਣਾਂ

ਈਰਖਾ
ਦਵੈਤ
ਨਫਰਤ
ਖੁਦਗਰਜੀ
ਲੜਾਈਆਂ
ਝਗੜੇ
ਜ਼ਲਮ

ਵਿਚ ਹੀ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ।

ਜਬ ਲਗੁ ਹੁਕਮੁ ਨਾ ਬੂਝਤਾ ਤਬ ਹੀ ਲਉ ਦੁਖੀਆ ॥

ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿਆ, ਤਬ ਹੀ ਤੇ ਸੁਖੀਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੦੦)

ਜਦ ਸਾਡਾ 'ਹੱਥ' ਬਿਜਲੀ ਦੀ 'ਜੀਉਂਦੀ' ਤਾਰ (live wire) ਨੂੰ ਛੂੰਹਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਝਟਕਾ (shock) ਲਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਝਰਨਾਹਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਰੀਰ, ਉਸ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਸ਼ਕਤੀ (higher voltage) ਨੂੰ ਸਹਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਣੋਖੀਆਂ ਸਰੀਰਕ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਛੋਹ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਝਰਨਾਹਟ ਨੂੰ—ਉਹੀ ਜਾਣ-ਬੂਝ ਸਕਦਾ ਹੈ— ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦੀ 'ਛੋਹ' ਦਾ ਨਿਜੀ ਤਜਰਬਾ (personal experience) ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਯਾ ਖਿਆਲੀ ਮਨੋਕਲਪਤ ਗਿਆਨ ਹੀ ਘੋਟਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ !

ਜਿਸੁ ਲਾਰੀ ਪੀਰ ਪਿਰੰਮ ਕੀ ਸੋ ਜਾਣੈ ਜਰੀਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੪੯)

ਮਨ ਕੀ ਬਿਰਬਾ ਮਨ ਹੀ ਜਾਣੈ ਅਵਰੁ ਕਿ ਜਾਣੈ ਕੋ ਪੀਰ ਪਰਈਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੩੬)

ਐਨ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ

ਇਲਾਹੀ-ਜੋਤ

ਜੀਵਨ ਰੌਂ

'ਸਬਦੁ'

ਜੋਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

'ਹੁਕਮੁ'

'ਨਾਮੁ'

ਰਵਿ-ਰਹਿਆ-ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੀ 'ਛੋਹ' ਦਾ 'ਨਿਜੀ' ਤਜਰਬਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ।

ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ 'ਅਨੁਭਵ' ਦੁਆਰਾ ਹੀ

ਬੁਝਿਆ

ਸੀਝਿਆ

ਚੀਨਿਆ

ਪਹਿਚਾਣਿਆ

ਮਾਣਿਆ

ਮੰਨਿਆ

ਕਮਾਇਆ

ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਸੀਮਤ ਬੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਧੂਰੇ ਮਨੋਕਲਪਤ ਨਿਸਚਿਆਂ
ਅਤੇ ਫੌਕੇ ਖੁਸ਼ਕ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਕੇ ਭਲੇ-ਭਲੇ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ
ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਬਣੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ।

ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਰਵੈ ॥ ਬਾਂਧਨਿ ਬਾਂਧਿਆ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭਵੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੨੮)

ਗਿਆਨੁ ਗਿਆਨੁ ਕਬੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥

ਕਬਿ ਕਬਿ ਬਾਦੁ ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਹੋਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੩੧)

ਕਬਨੀ ਬਦਨੀ ਕਰਤਾ ਫਿਰੈ

ਹੁਕਮੈ ਮੂਲਿ ਨ ਬੁਝਈ ਅੰਧਾ ਕਚੁ ਨਿਕਚੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੦੯)

ਇਹ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ 'ਆਤਮਿਕ ਬਿਜਲੀ' ਅਥਵਾ 'ਨਾਮੁ' ਦੀ 'ਛੋਹ' ਯਾ 'ਗੱਜਣ'
ਦੇ ਨਿਜੀ ਤਜਰਬੇ ਦੁਆਰਾ, 'ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ' ਦਾ ਰੰਗ, ਰਸ, ਚਾਉ ਮਾਣਨਾ ਹੀ
ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ

'ਨਿਜੀ—ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ'

'ਆਤਮਿਕੁ ਧਰਮੁ'

ਹੈ।

ਇਸ ਇਲਾਹੀ 'ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਰੀ' ਦੀ 'ਸਹਜ-ਚਾਲ', ਅਥਵਾ 'ਹੁਕਮੁ' ਨੂੰ —

ਪਹਿਚਾਨਣਾ

ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ

'ਸੁਰ' ਹੋਣਾ

ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਚਲਣਾ

ਕਮਾਉਣਾ

ਹੀ ਇਨਸਾਨ ਦਾ —

ਇਕੋ-ਇਕ

ਅਸਲੀ

ਆਤਮਿਕ

ਸਰਬੱਗ

ਇਲਾਹੀ 'ਧਰਮੁ' ਹੈ।

(ਚਲਦਾ.....)

© ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ ।

ਏਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੁ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 132 ਲੇਖ (13 ਕਿਤਾਬਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਲੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਜਪ-ਤਪ ਸਮਾਗਮ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ, ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ, ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (20-30) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 15-15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ-ਸੁਨਾਮ, ਬਰਾਸਤਾ (ਵਾਈਆ) ਜਖੇਪਲ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਹ ਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ : -

Website : www.brahmbungadodra.org

E-mail : info@brahmbungadodra.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55097, 01652-255097, 99149-55098

❖ ਸ਼ਾਖਾ ❖

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ (ਦੋਦੜਾ)

ਦੱਖਣੀ ਬਾਈ ਪਾਸ, ਦੋਰਾਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਫੋਨ : 073074-55098, 01628-258697, 099149-55098

❖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ❖

ਸੈਕ੍ਰੈਟਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 73074-55096